

در سال‌های دهه ۶۰ علاوه بر این برنامه‌های رادیویی، اخبار انگلیسی مهم ترین برنامه برون مرزی صداوسیماست که سیاست‌ها و اخبار مدنظر ایران را بیان می‌کند و باید توجه داشته باشیم این سال‌ها و در عرصه جنگ‌های رسانه‌ای هنوز قدرت رادیو از تلویزیون بسیار فراتر است و مخاطب هدف با یک رادیوی ترانزیستوری معمولی می‌تواند به اکثر رادیوهای مهم دنیا دسترسی داشته باشد، رادیوهایی که بخش فارسی در آنها به‌عنوان یک بخش بسیار مهم محسوب می‌شود و جالب این که این روند تا هم‌اکنون هم ادامه دارد.

سال‌های تغییر

همان‌طور که در این صفحه بارها درباره تغییر ساختار تلویزیون در دهه ۷۰ گفته‌ایم در مورد شبکه‌های برون‌مرزی هم این روند وجود دارد با این تفاوت که دهه ۷۰ در حقیقت دهه‌ای است که اولین‌ها در این حوزه اتفاق می‌افتد. دهه ۷۰ و پس از پایان جنگ، تلویزیون وارد مرحله جدیدی می‌شود و با توجه به افزایش بودجه کشور، مجموعه صداوسیما هم از آن بهره‌مند می‌شود و در این میان تأسیس شبکه‌های جدید از مهم‌ترین اهداف تلویزیون است که اتفاق می‌افتد و به فاصله دو سال پس از تأسیس شبکه سه به‌عنوان اولین شبکه اضافه شده به تلویزیون، شبکه جهانی سحر هم به‌عنوان اولین شبکه برون‌مرزی تلویزیون افتتاح می‌شود. توجه به این نکته ضروری است که در دهه ۷۰، ماهواره به‌عنوان مهم‌ترین فناوری پشتیبان شبکه‌های تلویزیونی در جهان توسعه شتابانی می‌گیرد و حالا در این سال‌ها همه کشورها می‌توانند از این امکان برای پخش برنامه‌های خود در ابعاد جهانی استفاده کنند. شبکه سحر در ابتدا در ساعات محدود و به هفت زبان فرانسه، ترکی استانبولی، عربی، آذری، انگلیسی، اردو و بوسنیایی برنامه‌های خود را پخش می‌کند که نسبت به دیگر شبکه‌های برون‌مرزی که بعدها تأسیس می‌شود برنامه‌های متنوع‌تری به لحاظ موضوعی دارد. در میان زبان‌هایی که این شبکه برنامه پخش می‌کند نکات جالبی وجود دارد. به عنوان مثال زبان بوسنیایی با توجه به فاصله ایران از این کشور و عدم همسایگی با آن نسبت به زبان‌های دیگر عجیب به نظر می‌رسد اما باید بدانیم بوسنی و منطقه بالکان در دهه ۷۰ جایگاه مهمی در سیاست خارجی ایران و حتی مردم عادی دارد.

بوسنی در این سال‌ها نماد مظلومیت مسلمانانی است که درگیری با صرب‌ها قتل‌عام می‌شوند و سیاست کلی نظام جمهوری اسلامی حمایت از مردم بوسنی است. پخش برنامه به زبان بوسنیایی در حقیقت ادامه همان روندی است که از ابتدای دهه ۷۰ آغاز می‌شود. در مورد دیگر زبان‌هایی هم که شبکه سحر در این سال‌ها برنامه پخش می‌کند می‌توان یک برنامه و هدف مشخص در سطح کلی نظام دید. زبان‌های بین‌المللی انگلیسی و فرانسه، زبان کشورهای همسایه مانند ترکی و آذری که در حال حاضر به‌عنوان یک زبان شناخته می‌شوند و اردو و عربی که در مناطق جنوب‌شرقی و جنوب ایران هم تکلم می‌شود. برنامه‌های شبکه به این زبان‌ها علاوه بر پوشش دادن بسیاری از کشورهای همسایه و اروپا و آمریکا در حقیقت برای بسیاری از مرزنیسان داخل کشور هم کاربرد دارد و از این جهت و

پیش به سوی آندلس

دهه ۹۰ دو اتفاق مهم در شبکه‌های برون‌مرزی تلویزیون رخ می‌دهد. نخست تأسیس شبکه‌ای با رویکرد پخش برنامه‌های نمایشی به نام آی‌فیلم است. این شبکه سریال‌های تولید شده در تلویزیون ایران را با دوبله عربی، انگلیسی و فارسی پخش می‌کند. در شکل جدید و با برنامه‌ریزی برای شبکه‌ای به نام آی‌فیلم برنامه‌های این شبکه با زبان فارسی مختص کشورهای افغانستان و تاجیکستان هم پخش می‌شود که می‌تواند تأثیر بسیار مثبتی در منطقه داشته باشد. از دیگر اتفاقات مهم دهه ۹۰ تأسیس شبکه‌ای به نام هیسپان تی وی به زبان اسپانیایی است که می‌تواند جغرافیای وسیعی از کشورهای اسپانیایی زبان در آمریکای لاتین و حتی اروپا را پوشش دهد. منطقه‌ای که به دلیل سیاست‌های ضدامپریالیستی بسیاری از دولت‌های مستقر در آن به اهداف و سیاست‌های کلان ایران نزدیک است. تأسیس این دو شبکه در سال‌های معاصر پایان کار نیست. مجموعه رسانه در کنار یازده شبکه تلویزیونی و پخش برنامه‌های رادیویی به ۳۱ زبان، برای منطقه آفریقا به‌خصوص کشور نیجریه که شیعیان بسیاری دارد، شبکه‌ای به نام هوسا تأسیس می‌کند. هوسا زبانی مختص این منطقه است که می‌تواند رویکرد جدیدی در تلویزیون‌های برون‌مرزی باشد. منطقه‌ای که عموماً در افکار عمومی جهان به فقر و مشکلات اقتصادی شناخته می‌شود، اما ظرفیت‌های بسیاری برای حضور ایران به‌عنوان یک کشور در حال توسعه دارد. دهه ۹۰ دهه ظهور و سقوط تکفیری‌ها در منطقه خاورمیانه به‌خصوص عراق و سوریه است و بسیاری از کارشناسان از نقش مثبت و سازنده تلویزیون‌های برون‌مرزی ایران در مبارزه با این جریان‌ها تمجید کرده‌اند. جریاناتی که دقیقاً در زمان توسعه و ظهور نرم‌افزارهای ارتباطی رشد می‌کنند و کار رسانه‌های کلاسیک مانند تلویزیون و رادیو پیچیده و سخت‌تر از قبل می‌شود.

دولت‌های غربی و عربی مخالف با جریان مقاومت در این سال‌ها تلاش بسیاری برای اختلال در کار شبکه‌های برون‌مرزی ایران کرده‌اند؛ از قطع برنامه‌های شبکه العالم روی برخی ماهواره‌ها تا تعطیل کردن دفاتر و حتی تهدید شرکت‌های ماهواره‌ای به همکاری نکردن با ایران به بهانه تحریم‌ها که با توجه به ظهور رسانه‌های جدید تلاشی بی‌فایده خواهد بود. مخاطب خارجی با آن که در تمام این سال‌ها تحت سیطره رسانه‌های ثروتمند و پر نفوذ خارجی قرار داشته اما همواره از صداهای جدید و کشف حقایق استقبال می‌کند. همین امروز و در لحظه، بسیاری از معترضان به نظام سرمایه داری در فرانسه سرکوب می‌شوند، اما رسانه‌های همراه با دولت فرانسه اخبار را به گونه‌ای پوشش می‌دهند که انگار رفتار پلیس با معترضان در حد چند ماشین آب‌پاش و برخورد نرم مانده اما واقعیت چیز دیگری است. این واقعیت و گفتن آن کار رسانه‌های مستقلی است که مسلمانان را بالا بردن ضریب نفوذ در سطح بین‌المللی راهی دشوار پیش‌رو دارند. اولین گام این راه استفاده از ظرفیت‌های رسانه‌ای و بومی متخصصان همان کشور هدف است. همان کاری که دهه هاست رسانه‌هایی مانند بی‌بی‌سی انجام می‌دهند. رسانه‌هایی که هرگز یک حقیقت را در دو کشور متفاوت به یک شکل نمی‌بینند. حقیقت برای آنها چیز است؛ تأمین منافع استعماری کشورهایی که فقط رویه جذابی دارند. این لایه زیرین و کشف و نمایش آن برای مردم جهان وظیفه اصلی تلویزیون‌های برون‌مرزی است؛ تلویزیون‌هایی که با توسعه فناوری در سال‌های آینده اهمیتی چند برابر پیدا خواهند کرد و این یک واقعیت غیرقابل کتمان و مهم است.

می‌کند که برنامه‌هایی به یک زبان مشخص پخش شود. این مساله از آنجایی بسیار اهمیت دارد که بدانیم اساساً منطقه خاورمیانه و حتی حوزه‌ای مانند بالکان و آفریقا دارای ثبات سیاسی مشخص و طولانی مدت نیستند و شبکه‌های برون‌مرزی مانند همه شبکه‌های تلویزیونی و رادیویی در جهان در راستای منافع ملی خود حرکت می‌کنند.

انتهای دهه ۷۰ دومین شبکه مهم برون‌مرزی مجموعه رسانه ملی با نام شبکه خبر تأسیس می‌شود که رسالتش خبررسانی سریع و همسان با رسانه‌های مهم بین‌المللی تعریف می‌شود. این شبکه در سال‌هایی کارش را شروع می‌کند که به واسطه حملات

با تعریفی متفاوت می‌توان این شبکه و شبکه‌های مشابه را محلی (لوکال) هم نامید.

شبکه سحر در ابتدای دهه ۹۰ با باز تعریف ماموریت‌های خود به صورت ۲۴ ساعته به چهار زبان اردو، کردی، آذری و بالکان برنامه پخش می‌کند. این تغییر از دو منظر قابل بررسی است. نخست تغییر نقشه سیاسی منطقه و افزایش یا کاهش موضوعیت یک کشور و زبان در مجموعه سیاست‌های کلی نظام و دوم تأسیس شبکه‌هایی در طول سال‌های بعد که بسیاری از زبان‌ها را پوشش می‌دهد. نکته مهم این که در این گونه شبکه‌ها هرگز یک برنامه کلی و ثابت نمی‌تواند دنبال شود و گاه با افزایش اهمیت یک منطقه سیاست‌های رسانه‌ای اقتضا

۱۱ سپتامبر به نیویورک، منطقه خاورمیانه آماده یک جنگ بزرگ است و با توجه به همسایگی ایران با کانون بحران، شبکه‌ای مانند خبر می‌تواند بسیاری از اخبار واقعی منطقه را پوشش دهد؛ منطقه‌ای که غربی‌ها هربار به بهانه‌ای ادعای حضور و لشکرکشی در آن را دارند و این روند هر دهه تکرار می‌شود. یک‌بار به بهانه طالبان، بار دیگر سلاح‌های کشتار جمعی عراق و هم‌اکنون داستان تکفیری‌ها و جالب اینجاست که همه این گروهک‌های تروریستی، زاده سرویس‌های اطلاعاتی همان کشورهایی هستند که به بهانه مبارزه با آنها به کشورهای منطقه حمله می‌کنند.

سال‌های جهانی شدن

دهه ۸۰ سال‌های توسعه شبکه‌های برون‌مرزی در مجموعه تلویزیون است. در این سال‌ها و با مشخص شدن نیت آمریکا برای ماندن بلندمدت در منطقه، شبکه‌هایی تأسیس می‌شود که به شکل جدی می‌تواند وارد نبرد رسانه‌ای با مجموعه رسانه‌های کشورهای غربی حاضر در منطقه شود. در همین زمان و در ابتدای این دهه، شبکه خبری العالم تأسیس می‌شود که یک شبکه خبری به زبان عربی است. این شبکه در حقیقت انحصار رسانه‌های غربی و حتی عربی منطقه را که رویکردی متفاوت با ایران و محور مقاومت دارند، می‌شکند. این مساله از آنجا اهمیت دارد که بدانیم تا پیش از این اساساً شبکه مستقلی برای مقابله با این جریان در منطقه وجود نداشت و العالم در حقیقت می‌تواند در کنار شبکه‌ای مانند المنار که متعلق به حزب... لبنان است، جریان را به سمت و سوی مقاومت هدایت کند.

در سال ۱۳۸۶ مجموعه صداوسیما ایران ضربه‌ای محکم به انحصار رسانه‌های انگلیسی زبان در منطقه وارد می‌کند. شبکه خبری پرس تی‌وی افتتاح می‌شود که شعارش خبر از نگاه جدید است. شعاری که خود گویای همه چیز است و می‌خواهد اخبار منطقه و حتی جهان را به شکلی که تاکنون مخاطب بین‌المللی نشنیده و اجازه آن را نداشته، مخابره کند. تأسیس این شبکه، رسانه‌ها و دولت‌های غربی را بسیار عصبانی می‌کند. تأسیس دو شبکه خبری عربی و انگلیسی زبان دقیقاً همان چیزی است که جریان سلطه‌گر در منطقه نمی‌تواند تحمل کند. این دو شبکه می‌توانند در اوج لشکرکشی‌های آمریکا به منطقه آن چیزی را که در واقعیت اتفاق می‌افتد به تصویر بکشند. در همین سال‌ها شبکه ال‌کوثر با رویکرد شبکه معارفی اهل بیت تأسیس می‌شود که در حقیقت هدف آن مبارزه با جریانات ضدشیعی، وهابی و تکفیری منطقه است که تحولات ابتدای دهه ۹۰ نشان می‌دهد این هدف‌گذاری به درستی اتفاق افتاده است.

در میانه‌های دهه ۸۰ یک اتفاق مهم در حوزه رسانه‌های خارجی رخ می‌دهد که اهمیت ایران و زبان فارسی را به تصویر می‌کشد. تأسیس تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی پس از تلویزیون صدای آمریکا نشان می‌دهد جبهه رسانه‌ای کشورهای مخالف نظام جمهوری اسلامی برنامه پیچیده و بلندمدتی برای ایران و انقلاب اسلامی دارند. واژه بلندمدت از این جهت به کار برده می‌شود که هرگز یک دولت برای زمانی کوتاه، تلویزیونی به زبانی دیگر تأسیس نمی‌کند و قطعاً این حجم از سرمایه‌گذاری نشان از یک برنامه‌ریزی چند دهه‌ای در منطقه دارد.